

Fattigdom i alderdommen. Et sociologisk studie af levekår og hverdagsliv blandt de fattigste danske folkepensionister

Ph.d.-projekt finansieret af Fonden EGV samt VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Rikke Nøhr Brünner, sociolog, ph.d., forsker på VIVE.

Relativ fattigdom

Individer, familier og grupper i befolkningen kan siges at leve i fattigdom, når de mangler ressourcer til at opnå den kost, deltage i de aktiviteter og have de levekår og bekvemmeligheder, som er normale eller i det mindste alment anerkendte i det samfund, som de hører til. Deres ressourcer er så langt under gennemsnittet for individer og familier, at de udelukkes fra almindelige livsmønstre, vaner og aktiviteter (Townsend 1979:31).

Folkepension og fattigdom

Satser for folkepension 2019 (før skat).

	Enlige	Gifte/samlevende
Grundbeløb	6.327	6.327
Tillæg	6.923	3.458
I alt	13.250	9.780

Ældrecheck (17.600 før skat), varmetillæg, helbredstillæg og personligt tillæg.

Tillægsprocent på 0 hvis årlig indkomst ud over FP på max 20.500 årligt (enlige) eller max 40.600 (gifte/samlevende).

Fattigdomsgrænser

Sociale ydelser som velfærdsstatens implicite, differentierede, relative fattigdomsgrænser. Defineret ud fra samfundets minimumskrav til økonomisk formåen.

Folkepension ligger ikke langt fra EUs grænse for risiko for relativ fattigdom

Ca. hver sjette folkepensionist lever stort set udelukkende af folkepension, tillæg og ATP (+max 750 kr.om måneden).

Forskningsdesign

Kvantitative data om levekår blandt de 10 pct. rigeste og fattigste

Ældredatabasens 2012-bølge (N=4.800) (67+) merget med registerdata fra 2012 (N=841.246) (65+).

Afgrænsning af population: Max 361 kr./min 30.803 kr. pr mrd. udover FP, tillæg og ATP

Kvalitative interview med 16 folkepensionister uden supplerende indkomst.

Udvælgelseskriterium: Lever stort set udelukkende af folkepension

Indkomst (ATP) udover FP og tillæg ligger ml 19 og 1.161 kr. pr. mrd. (gns. 420 kr.)

Rekrutteret via privat og personligt netværk samt ældreorganisation

Interviewpersonerne er i alderen 69-85 år, 13 kvinder og 3 mænd, bosat på Sjælland og i Jylland, i både by- og landområder

Hvem er de fattigste?

		De fattigste	De rigeste
Køn	Kvinder	57	43
Aldersgruppe	65-72	35	68
	73-91	63	32
	92-108	2	1
Højest fuldførte udd.	Folkeskole	62	13
	Kort/faglig udd.	35	35
	Mellem/lang VU	2	51
Civilstatus	Gift	48	83
	Enke	35	11
	Skilt	11	5
	Ugift	6	2
Husstand	Bor alene	44	12

Signifikant dårligere levekår

	De fattigste	De rigeste
Har set børn i dag/i går	39	35
Ser venner og bekendte mindst en gang om måneden	79	89
Har en/flere venner siden ungdommen	58	81
Har fået nye venner i løbet af de seneste 5 år	47	64
Føler sig ofte/af og til ensom	14	3
Er ofte/af og til ufrivilligt alene	16	7
Velbefindende-skala = 0 problemer	43	56
Funktionsniveau = 0 problemer	59	85
Godt/meget godt selv vurderet fysisk helbred	63	82
Har ikke råd til at invitere familie/venner på besøg en gang om måneden	10	0
Har ikke råd til at deltage i de fritidsaktiviteter de har lyst til	11	2

Afsavn trods nøjsomhed og sparsommelighed

Nøjsomhed, sparsommelighed og benhård prioritering.

MEN

Materielle afsavn: Frisk frugt, en steg, loppefrøskaller (til at modvirke bivirkninger af medicin), tøj og fodtøj, briller, varme og lys bliver nøjsomt brugt (frygter ekstraregning).

Sociale afsavn: Kan ikke invitere gæster til andet end blot kaffe, kan ikke tage på ferie, kan ikke tage på ture med seniorklubben eller cafe med vennerne, vanskeligt med gaver til børnebørnene.

Rikke: Hvad så med at invitere gæster herhjem, er det noget du undlader at gøre, fordi du ikke har råd til det?

Tulle: Jeg har et par veninder, hende der bor i nr 22 og hende der flytter ind i nr 23, og jeg har sagt, før i tiden sagt, at det behøver ikke være til mad. Vi kan godt ses bare over en kop kaffe, jeg synes at det blev for meget altid at skulle spise sammen, det tog på budgettet (...) Så vi mødes bare over en kop kaffe, det må være det. Det er jo også dyrt, det kan jeg ikke...

Rikke: Hvad med sådan noget som at gå ud og spise frokost?

Tulle: Er du da tovlig! (griner).

Gennemgående mening og tilfredshed

1. De har ikke andre muligheder end at acceptere og tilpasse sig qua deres livsfase.
2. De påtager sig selv skylden – individualisering af fattigdom.
3. Velfærdsstaten bidrager til at sikre deres ontologiske sikkerhed.
4. En praktisk sans for at få enderne til at mødes
5. At spare op i sociale relationer

Praktisk sans for at få enderne til at mødes

Tulle: ...Altså der er er mange ting du godt kunne tænke dig, men som du må undlade, ikke...

Rikke: Har du nogle konkrete eksempler?

Tulle: Nej. Det har jeg egentlig ikke (...) Joo, jeg kunne da godt tænke mig en rigtig dejlig steg (griner). Men nej, jeg ved ikke, for jeg er vant til at skrive seddel. Og ved hvad jeg skal have og hvad jeg er vant til.

Økonomisk knaphed som vilkår livet igennem

Rikke: Hvordan har din økonomi været tidligere i dit liv, fx i din barndom og...

Karen: Nej, det var da ikke fordi der var noget særligt. Jeg har aldrig sådan tjent den store løn (...) Nej, vi har aldrig haft mere end vi har kunnet bruge eller skulle bruge.

Rikke: Ja, du har måske også... du er blevet god til at se hvor...

Karen: Ja, og jeg synes jo ligesom også at man skal se, man skal prioritere, altså tænke sig om, hvad man bruger pengene til, og kan du undvære det, det kan man jo også godt. Det tror jeg nok at jeg har været ret god til, hvis jeg selv skal sige det (...) Men jeg har aldrig brugt at bruge mange penge. Nej. Næ. Men det er nok noget vi har været vænnet til fra starten af. Ja, det tror jeg

At spare op i sociale relationer (1)

Rikke: Hvad hvis dit fjernsyn går i stykker?

Inga: Så dør jeg!

Rikke: Så har du ikke...

Inga: Så kommer min søn med et fjernsyn med det samme.

Rikke: Han hjælper dig økonomisk nogle gange?

Inga: Ja, der var et år, det var sidste år, jeg skulle have nye briller. Men jeg måtte vente til ældrechecken. Så dagen efter ringede han og sagde, "vi skal lige ud og køre en tur". Ud til brillemanden, "så gå du ind og køb nye briller. NU!". Og så gik han hen og betalte dem. Så da jeg fik ældrechecken, så sagde jeg "værsgo!" "ååååh! (som i 'nej'): Hvor mange gange har jeg ikke fået af dig hele mit liv?", siger han "Så du skal også have af mig".

At spare op i sociale relationer (2)

Så sejlede vi simpelthen, Rikke, fra den ene gourmetrestaurant til den anden, lørdag formiddag, og med et vinglas nede i båden, hvor der var vin i hele tiden, og så var der en vinbonde der præsenterede den her vin og så drak vi den og så lagde vi til og så gik vi op til en eller anden fancy restaurant og så havde de lavet en anretning og så fik vi noget andet vin der og der var en der præsenterede det, ned i båden igen og videre (...). Og det er meget mit liv. For jeg kender så utroligt mange mennesker, også via at Konrad (hendes afdøde mand) har gjort meget for mange af de mennesker og synes at vi har været gæstfri, så de gør noget for mig nu. Jeg har fået den dyreste tur i København helt gratis, ikke. Altså det er bare en ting, ikke (Margrete).

Men ikke alle har sociale relationer de kan trække på

Jeg savner en person som kan hjælpe med småting. Ved du hvad, jeg kan give dig et eksempel. Da jeg flyttede ind, der stod kasser i månedsvis. Men så fik jeg hjælp til at få dem flyttet op til loftet, ellers kunne jeg ikke sove. Og det har stået her indtil nu. Det var uden belysning, her var mørkt. Jeg har prøvet selv at installere lys, med en lille stige. Men så faldt stien, det var så uheldigt. Man læser så flot at der kommer handymænd fra kommunen og hjælper med sådanne ting... viceværten siger at han ikke har tid (Vilfred).

Misundelse, flovhed og skam

Rikke: Hvad ville du gøre hvis du havde flere penge?

Ruth: Jeg ville bruge dem. Slet og ret

Rikke: Hvordan?

Ruth: Det er måske... Børnebørn. Ferier. Og så skylder jeg jo egentlig – her da jeg blev 80, jeg havde sgu ikke råd til at holde fest. Der kom mange mennesker, jeg var lidt flov.

Rikke: Du ville gerne have holdt en stor fest?

Ruth: Ja. Eller stor fest... Jeg ville gerne have holdt... Sådan nogle ting. Det tror jeg. Men det tror jeg ikke sker.

